

*Empowered lives.
Resilient nations.*

PËRFSHIRJA E ÇËSHTJES GJINORE NË POLITIKAT DHE STRATEGJITË PËR PËRSHTATJE NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE DHE ZVOGËLIM TË RREZIKUT NGA FATKEQËSITË NATYRORE

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Përshirja e gëshlyesgjme në Politikat dhe strategjitë Për Përshtatjen dhe ndryshimeve klimatike dhe Zogësim të energjisë falkepsitë të tyre

Mey Eltayeb Ahmed (PhD)
Këshilltare ndërkombëtare

Të gjitha opinionet, pikëpamjet dhe rekomandimet e përfshira në këtë raport janë të këshilltares dhe mund të mos paraqesin qëndrimin zyrtar të UNDP-së.

Vërejtje	2
Përmbajtja	3
Shkurtesat.....	4
Falenderim	5
Përmbledhje ekzekutive	6

I. Hyrje..... 7

Sfondi.....	7
Synimi dhe objektivat e raportit.....	7
2. Përfaqësimi gjinor në ZRRF dhe PNK.....	7

II. Metodologjia..... 10

III. Rezultate dhe konkluzione..... 10

1. Përmbledhje.....	10
2. Konteksti i rrezikut nga fatkeqësitë dhe ndryshimeve klimatike në Kosovë.....	10
3. Konteksti i barazisë gjinore në Kosovë	13
4. Çështja gjinore në planifikimin e zvogëlimit të rreziqeve nga fatkeqësitë dhe të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.....	14
(a) Vrojtimet e palëve të interesit.....	16
(i) Barazia gjinore dhe ligjet	27
(ii) Zhvillimi i kapacitetit dhe institucioneve	17
(iii),(iv),(v) & (vi). Pjesëmarrja, zhvillimi i PNK dhe ZRRF, si dhe partnerietet dhe bashkërendimi gjithëpërfshirës.....	18
(vii) Mbështetja financiare dhe financimi	18

IV. Referencat..... 19

V. Rekomandimet dhe plani i veprimit..... 20

A) Bashkërendimi.....	21
Shtrirja kohore e planit të veprimit	21
B) Gjinia, ligjet dhe politikat.....	24
Shtrirja kohore e planit të veprimit	24
C) Financimi	25
Shtrirja kohore e planit të veprimit	25
D) Zhvillimi i kapaciteteve	27
Shtrirja kohore e planit të veprimit	27

Veçitë..... 29

Veçitë..... 30

Shtojca 1: Orari i intervistave	30
Shtojca 2: Lista e pjesëmarrjes në punëtorinë dy-ditore	31

BCP	Nisma e Zyrës për parandalim dhe rimëkëmbje të krizave të Programit zhvillimor të Kombeve të Bashkuara (UNDP/BCPR)
ADI	Nisma për ngritjen e kapacitetit për zvogëlim të fatkeqësive
DP	Plani i përbashkët zhvillimor i Kombeve të Bashkuara
Dg	Diskutimet në fokus grupe
Dhbj	Dhuna në baza gjinore
EKbK	Ekipi i Kombeve të Bashkuara në Kosovë
FAO	Organizata për ushqim dhe bujqësi, OKB
IKM	Iniciativa për zvogëlim të rrezikut nga fatkeqësitë në Kosovë
KE	Komisioni evropian
KgD	Komiteti kosovar për pëfshirjen e faktorit gjinor në PNK dhe ZRRF
KP	Kapaciteti përshtatës
KVH	Korniza e veprimit e Hyogos
lgj	Ligji për barazi gjinore
lgjt	Bashkësia e personave lezbikë, homoseksualë, biseksualë dhe transgjinorë
MMPH	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor
MPb	Ministria e punëve të brendshme
rK	Ndryshimet klimatike
oHA	Zyra e Kombeve të Bashkuara për bashkërendim të çështjeve humanitare
oQ	Organizatat joqeveritare
oht	Organizatat e shoqërisë civile
PK	Plani kombëtar i reagimit
PK	Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike
PVPK	Plani i veprimit i programit të UNDP-së në Kosovë
SNE	Sistemi i integruar për menaxhimin e emergjencave
SA	Strategjia kombëtare e përshtatjes
sK	Strategjia për ndryshimet klimatike
urDP	Programi për zhvillim i Kombeve të Bashkuara
urFA	Fondi për familje dhe popullsi i Kombeve të Bashkuara
unHita	Programi i vendbanimeve njerëzore i Kombeve të Bashkuara
unWnan	Organi i Kombeve të Bashkuara për barazi gjinore dhe fuqizim të grave

Raport i përfshirjes së çështjes gjinore në zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike është rezultat i intervistave individuale, ideve të ndryshme në grup dhe diskutimeve në fokus grupe. Raporti dhe rekomandimet e tij nuk do të mund të realizohen pa ndihmën e institucioneve kryesore të Kosovës¹, organizatave joqeveritare, Universitetit të Prishtinës “Hasan Prishtina” dhe agjencive të Kombeve të Bashkuara të cilat veprojnë në Kosovë. Si dhe, realizimi i hulumtimit nuk do të kishte qenë i mundur pa financimin dhe përkrahjen logjistike të projekteve të UNDP-së, “Iniciativa për Zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë në Kosovë (KDRRI) dhe Përkrahje për zhvillim me emetim të ulët (SLED).

Iu jemi mirënjohës dhe i falenderojmë znj. Zana Hoxha-Edip (Menaxhere projekti në UNDP-KDRRI), z. Shigehiro Shibata (Sigurimi i cilësisë në UNDP), Shkipe Deda-Gjurgjiali, Dea Haxhi, Xhevrije Berisha, Valbona Bogujevci, Njomza Çarkaxhiu dhe Zeqir Ademi. Gjithashtu i jemi mirënjohës ekipit të UNDP-së në Kosovë dhe znjsh. Brikena Sylejmani (Zyrtare për barazi gjinore në UNDP-së) për përkrahjen e saj gjatë procesit të intervistimit dhe mbajtjes së punëtorisë.

I falenderojmë të gjithë njerëzit që shprehën hapur mendimet e tyre rreth përfshirjes së çështjes gjinore në Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike (PNK) dhe Zvogëlimi i Rrezikut nga Fatkeqësitë Natyrore (ZRRF), pa kufizime, dhe që gjetën kohën për t’i dëgjuar pyetjet e hulumtimit dhe për të dhënë përgjigje të hapura. Iu jemi thëllësisht mirënjohës znjsh. Edona Hajrullahu nga ABGJ, z. Mustafë Gashi nga AME, znjsh. Shpresa Sheremeti nga MMPH, znjsh. Emine Kelmendi nga MBZHR, znj. Rezan Zborca dhe znjsh. Venera Dibra nga MPB, z. Xhelal Sveqla nga Komuna e Prishtinës/Priština, znj. Iliriana Jaka Gashi nga organizata “Women for Women”, znjsh. Eliza Hoxha nga Universiteti i Prishtinës, znjsh. Brikena Sylejmani nga programi Politika, Hulumtime dhe Barazi Gjinore e Komunikim i UNDP, z. Aleksandar Nikolovski nga OUB, znjsh. Arijeta Himaduna nga UN-Habitat dhe znjsh. Linda Abazi nga Fondi për popullsi i Kombeve të Bashkuara.

Në përmbyllje, këshilltarja dëshiron të falenderojë UNDP-në për mundësinë që të ndihmoja këtë proces për ju. Kjo nuk do të ishte e mundur pa mbështetjen dhe pjesëmarrjen e plotë gjatë punëtorisë dyditore, ku u përfshinë Ministria e punëve të brendshme, Agjencia për menaxhimin e emergjencave, Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor, Agjencia për barazi gjinore, Ministria e zhvillimit ekonomik, rrjeti i grave të Kosovës, Ministria e bujqësisë dhe zhvillimit rural, Komuna e Prishtinës/Priština, OJQ-ja “Women for Women”, programi gjinor i UNDP-së, UN-Women, KDRRI e UNDP-së dhe SLED.

1 Emërtimi i Kosovës do të kuptohet nën kontekstin e Rezolutës së Këshillit të Sigurisë 1244 (1999)

Raport jep rezultatet dhe rekomandimet e **konsulencës për rishikimin e përfaqësimit gjinor të realizuar gjatë periudhës shtator-tetor 2014**, me qëllimin për të vlerësuar gjendjen e përfshirjes të aspektit gjinor në legjislacionin, politikat dhe strategjitë e Kosovës në ndërlidhje me Zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë (ZRRF) dhe Ndryshimet klimatike (NK).

Që prej vitit 1999, Kosova ka ndërmarrë hapat e nevojshëm për të garantuar kornizë të fuqishme ligjore për barazinë gjinore, si dhe për ZRRF dhe NK. Megjithatë, ende ka mangësi të shumta si në legjislacion ashtu edhe në proces; për më tepër, realizimi i tyre mbetet një segment që po pengon aftësinë e Kosovës për të ecur përpara në lidhje me qasjet ndaj ZRRF dhe NK të cilat marrin parasysh çështjen gjinore.

Kosova përballlet me përmbytje e zjarre, ndërsa edhe infrastruktura e saj është e dëmtuar si pasojë e luftës së fundit, gjë që nënkupton se, si një vend në rimëkëmbje e sipër, Kosova duhet të rindërtojë dhe rishillojë infrastrukturën, por në mënyrë paralele me këtë duhet të i kushtojë vëmendje rrethanave mjedisore dhe klimatike. Edhe pse Kosova ka popullsi të re, me një numër gjithnjë e më të madh të meshkujve e femrave me arsimim të lartë, të cilët paraqesin një fuqi punëtore të kualifikuar për të ardhmen, si dhe ka platformë ligjore gjithëpërfshirëse dhe me një numër mekanizmesh e strategjish për barazi gjinore, prap se prapë shoqëria tradicionalisht patriarkale e Kosovës dhe mungesa e zbatimit të këtyre mekanizmave dhe strategjive mbeten sfida kryesore për përfaqësimin gjinor. Mirëpo, Kosova ka ndërmarrë hapa pozitivë, si ndërlidhja e ZRRF me NK, ndërsa UNDP-ja ka zhvilluar një nismë tejet të mirë, projektin Iniciativa për zvogëlim të rrezikut nga fatkeqësitë në Kosovë, i cili përcakton qëllime, objektiva dhe rezultate të arritshme.

Për të përfshirë çështjen gjinore në planet ekzistuese të ZRRF dhe NK në Kosovë, hulumtimi i përqendruar te pjesëmarrësit/ palët e interesit nxori në pah që nevojiten katër rezultate: (a) Udhërrëfyeni i politikave për ZRRF/ NK që marrin parasysh çështjen gjinore; (b) Vlerësimi i rrezikut që merr parasysh çështjen gjinore; (c) Sistemet e paralajmërimit të hershëm që marrin parasysh çështjen gjinore; dhe (d) Treguesit e ZRRF dhe NK që marrin parasysh çështjen gjinore.

Për të realizuar këto, Kosova duhet të jetësojë legjislacionin dhe ligjet mbi barazinë gjinore, duke ndërlidhur dhe fuqizuar të gjitha kornizat, politikat dhe strategjitë e veta institucionale në nivel qendror, komunal dhe vendor; ajo gjithashtu duhet të ndërtojë objektet, të hartojë plane veprimi në nivel qendror në Kosovë, si dhe të ndajë buxhet për të mbështetur përfaqësimin gjinor.

Si përfundim del se për të zhvilluar këto aspekte në mënyrë efektive dhe praktike, Kosovës i duhet një **organ/komitet harmonizimi**, një **shqyrtim** i hollësishëm i mangësive dhe ndikimit të **ligjeve dhe legjislacionit ekzistues, përkrashje financiare**² dhe, në fund, **zhvillimi i kapaciteteve**. Zhvillimi i kapaciteteve është i domosdoshme dhe ndërlidhet me të gjitha fushat e tjera, meqënëse mungesa e njohurive, të të kuptuarit dhe përcaktimit të përparësive sa i përket nevojës për përfaqësim gjinor pengon aftësinë e Kosovës për bashkërendim të suksesshëm, për analiza gjinore dhe për të garantuar mbështetjen e nevojshme financiare.

Në përmbyllje duhet të theksohet se, raporti jep rekomandimet dhe një plan veprimi të nivelit makro, për një periudhë 2.5 vjeçar (me 3 faza), për të nxjerrë në pah fushat e nevojshme, për të zhvilluar dhe përmbushur rezultatet e përcaktuara me KDRRI-në e Kosovës gjatë një periudhe dyvjeçare, me një periudhë përfundimtare gjashtë mujore të ndarë për procesin e shqyrtimit dhe përshtatjes, duke përfshirë një rishikim të thellë, për të mundësuar integrimin e planit të veprimit për përmbushje të objektivave gjinore të KDRRI-së.

² UNDP - Dokumenti i projektit KDRRI, 2013.

I. Hyrje

Raporti është rezultat i **konsulencës për rishikimin e përfaqësimit gjinor gjatë periudhës shtator-tetor 2014** të realizuar nga UNDP-ja në Kosovë. Termat e referencës e angazhojnë këshilltaren me këto detyra:

1. Të identifikonte dhe shqyrtonte përparësitë dhe mangësitë në rregulloret ekzistuese për ZRRF dhe PNK sa i përket aspektit gjinor;
2. Të organizonte punëtorinë mbi vetëdijësimin për çështjen gjinore në ZRRF dhe PNK; dhe
3. Të hartonte rekomandimet për veprimet e ardhshme në lidhje me strategjitë, politikat, legjislacionin dhe rregulloret e ZRRF dhe PNK ashtu që të marrin parasysh çështjen gjinore.

fat

Fatkeqësitë natyrore dhe përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike (PNK) nuk bëjnë dallime, ndërsa njerëzit po. Kushtet aktuale shoqërore-ekonomike bëjnë që fatkeqësitë natyrore dhe ndryshimet klimatike (NK) të kenë ndikime të ndryshme në komunitete të ngjashme për nga demografia - mirëpo në mënyrë të pashmangshme grupet më të cenueshme do të pësojnë më shumë. Hulumtimet kanë treguar që fatkeqësitë natyrore dhe ndryshimet klimatike rritin pabarazinë gjinore, duke bërë kështu që situatat e këqija të jenë edhe më të rënda për femrat. Në botë jo rallë herë anashkalohet ndihma që femrat mund të ofrojnë për zvogëlim të rrezikut nga fatkeqësitë dhe ndryshimet klimatike si dhe roli udhëheqës i femrave për rimëkëmbje dhe përshtatje të komuniteteve ndaj fatkeqësive dhe ndryshimeve klimatike..

synimi dhe objektivat e raportit:

Në këtë kontekst, raporti synon zhvillimin e platformës për planin e veprimit për Kosovë duke përmbushur tre objektivat e mëposhtme:

- y Rritja e të kuptuarit të çështjeve dhe nevojave gjinore në ZRRF/NK;
- y Zhvillimi i kapacitetit të institucioneve të Kosovës për trajtimin e çështjeve gjinore në kuadër të ZRRF/NK;
- y Nxitja e institucioneve të Kosovës për të ndërmarrë masa për përfshirjen e këndvështrimit gjinor në legjislacionin, politikat dhe programet e ZRRF/PNK për zhvillim të qëndrueshëm.

Platforma Hyogo definojnë rëndësinë e përfshirjes së çështjes gjinore në politika dhe programe si parakusht për ZRRF/PNK të suksesshme. Ajo parasheh nevojën për pesë fusha:

- y Procesi politik kërkon që organet e Kosovës të krijojnë një mjedis që mundëson ZRRF;
- y Procesi teknik thekson rolin dhe zbatimin e shkencës dhe teknologjisë në ZRRF;
- y Procesi shoqëror-arsimor përqendrohet në mënyrat për rritjen e të kuptuarit, njohurive dhe shkathtësive të qytetarëve rreth zvogëlimit të rreziqeve nga fatkeqësitë;
- y Procesi zhvillimor definojnë rëndësinë dhe nevojën për përfshirjen e ZRRF në praktika zhvillimore; dhe
- y Procesi humanitar thekson rëndësinë e gatishmërisë për fatkeqësi dhe ndihmës efikase, duke shtuar përpjekjet për përfshirjen e faktorit ZRRF në gatishmërinë dhe rimëkëmbjen nga fatkeqësitë.

2. Përfaqësimi gjinor në ZRRF dhe PNK

Përfaqësimi gjinor është proces që synon trajtimin e problemeve dhe nevojave të të dyja gjinive. Ky proces synon fuqizimin gjinor dhe duhet të trajtojë përjashtimet gjinore, diskriminimin dhe

dhunën me bazë gjinore. Burrat duhet të përfshihen në këtë proces për të garantuar suksesin dhe qëndrueshmërinë e tij, si dhe për të rritur barazinë gjinore për të gjithë. Sa i përket përfaqësimit gjinor në ZRRF dhe PNK, ai duhet të përqendrohet në:

- y Fuqizimin e pjesëmarrjes dhe rolit udhëheqës të femrave në vendimmarrje për të garantuar qasje dhe kontroll të barabartë të burimeve; dhe
- y Rritja e mbrojtjes së grave nga fatkeqësitë natyrore dhe nga pasojat e ndryshimeve klimative përmes përmirësimit të aftësive të grave për përshtatje dhe reagim.

Në këtë drejtim, për ta përfshirë çështjen gjinore në planet ekzistuese të ZRRF dhe PNK në Kosovë, nevojiten katër rezultate:

- (a) Udhërrëfytyesi për ZRRF/PNK që merr parasysh çështjen gjinore;
- (b) Vlerësimi i rrezikut që merr parasysh çështjen gjinore;
- (c) Sistemet e paralajmërimit të hershëm që marrin parasysh çështjen gjinore; dhe
- (d) Treguesit e ZRRF dhe PNK që marrin parasysh çështjen gjinore.

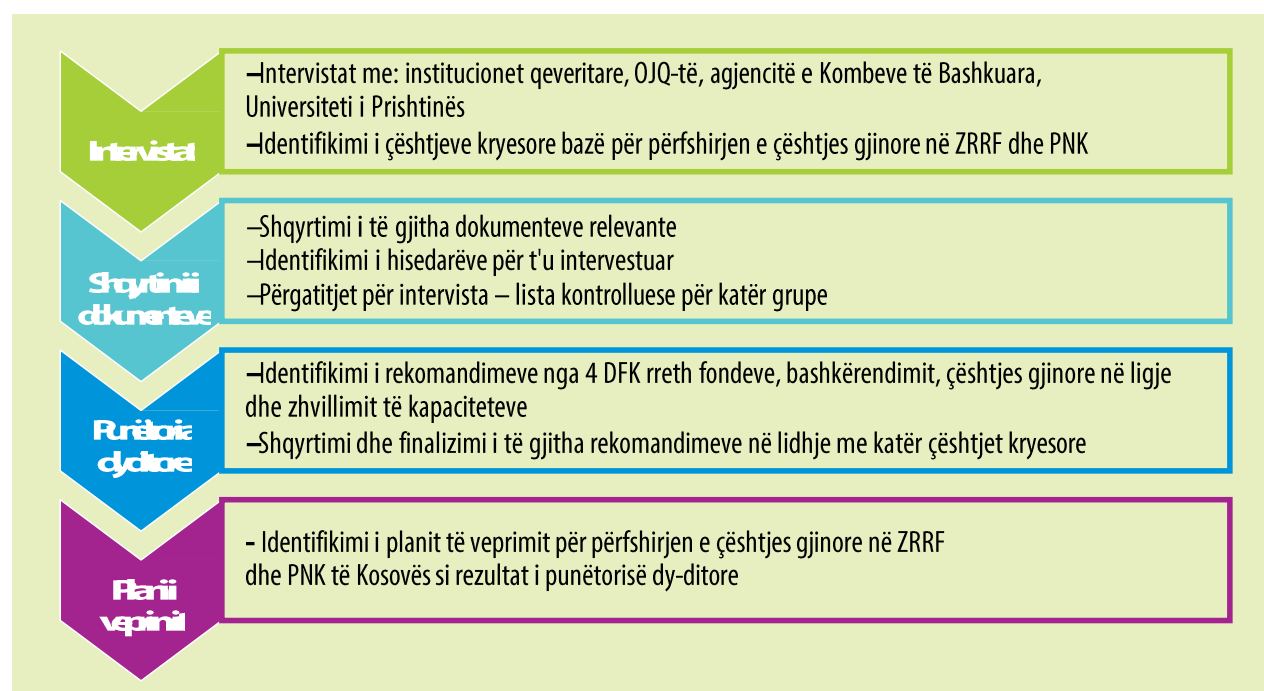
Për të përmbushur këto veprime, legjislacioni dhe ligjet e Kosovës mbi barazinë gjinore duhet të zbatohet, të ndërliiden dhe fuqizohen me të gjitha platformat, politikat dhe strategjitë institucionale në nivel qendror, komunal dhe vendor. Përveç kësaj, është e rëndësishme përfaqësimi gjinor duhet të ndihmohet me zhvillim të planeve kombëtare të veprimit dhe alokimin e një fondeve të veçantë.

Më poshtë, është shpjeguar metodologjia e zbatuar për të përfiturar të dhënat e nevojshme si dhe për të përfshirë palët e rëndësishme të interesit, në një proces gjithëpërfshirës, me qëllim të zhvillimit të qasjes që garanton përfshirjen e çështjen gjinore në procese të ZRRF dhe PNK në Kosovë.

II. Metodologjia

Studimi i kryer për këtë raport përdori metoda të ndryshme, duke përfshirë shqyrtimin e literaturës, një periudhë tre-ditore të intervestimit të palëve të interesit dhe një punëtori dy-ditore [shihni diagramin (1)].

Diagrami (1): Metodologjia dhe metodat e hulumtimit

Shqyrtimi i literaturës përfshiu të gjitha dokumentat dhe raportet rreth barazisë gjinore, Strategjinë e ndryshimeve klimatike të Kosovës, Nismën e Kosovës për zvogëlim të rrezikut nga fatkeqësitë (KDRRI), Planin kombëtar të reagimit (PKR), Sistemin e integruar të menaxhimit të emergjencave (SIME) të Kosovës, Profilizimin gjinor të Kosovës, Raportin mbi statusin e jetësimit të Rezolutës 1325 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara në Ballkanin Perëndimor, Strategjinë për barazi gjinore të UNDP-së në Kosovë, Ligjin nr. 2004/2 mbi barazinë gjinore në Kosovë, Ligjin nr. 04/L-012 mbi mbrojtjen nga zjarri dhe Ligjin nr. 04/L-027 mbi mbrojtjen kundër fatkeqësive natyrore dhe të tjera.

Janë realizuar trembëdhjetë intervista gjysmë të strukturuar dhe diskutime sy-më-sy me palët të ndryshme të interesit, duke përfshirë shtatë intervista me institucionet e Kosovës, shtatë me të agjencive të Kombeve të Bashkuara, një me përfaqësues të Universitetit të Prishtinës "Hasan Prishtina" dhe një me përfaqësues të një OJQ-je. 13 intervistat janë bërë në Prishtinë /Priština ndërmjet datës 15 dhe 17 shtator 2014. Rezultatet e intervistave nxorën në pah çështjet dhe shqetësimet kryesore të palëve të interesit për të cilat duhen ndërmarrë masa me qëllim të krijimit të një mjedisi të përshtatshëm për përfshirjen e çështjes gjinore në strategjitë e rreziqeve nga fatkeqësitë dhe përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.

Ndërmjet 14 dhe 15 tetorit 2014 është mbajtur një punëtori në Prishtinë/Priština. Në atë janë përdorur metoda të diskutimit në fokus grupe dhe teknika e ideve të ndryshme në grup (brainstorming), ndërsa morën pjesë përfaqësues nga agjenci të ndryshme të Kombeve të Bashkuara, institucionet qeveritare të Kosovës dhe një numër i OJQ-ve. Në punëtori janë zhvilluar diskutimet të hollësishme të të cilat nxorën një sërë rekomandimesh tematike të bazuara në mangësitë kryesore të përcaktuara gjatë intervistave dhe ditës së parë të diskutimeve në punëtori.

znj. leonora selmani, përfaqësuese e AgE, në zyrën e kryeministrit; zana Hoxha, menaxhere projekti e KDRRI; shigehiro shibata, unDP dhe Mey Eltayeb Ahmed, këshilltare e unDP-së.

Në ditën e parë të punëtorisë, pjesëmarrësit u përqendruan në identifikimin e çështjeve, mangësive dhe përjashtimeve gjinore në kuadër të platformës ligjore të Kosovës për ZRRF dhe PNK, duke përfshirë veprimtaritë bujqësore, aspektet shoqërore-ekonomike, ZRRF-në e Kosovës dhe strategjinë e ndryshimeve klimatike të Kosovës. Pjesëmarrësit gjithashtu diskutuan konceptin gjinor në raport me PNK dhe ZRRF. Pasuan katër diskutime në fokus grupe për identifikimin dhe

shtjellimin e rekomandimeve bazuar në mangësitë dhe sfidat e identifikuar në përfshirjen e çështjes gjinore në ZRRF dhe PNK. Gjatë ditës së dytë, pjesëmarrësit shqyrtuan dhe finalizuan rekomandimet nga dita paraprake, duke i specifikuar dhe përqendruar ato më tej për të krijuar bazën e një plani veprimi. Ndër të tjera, pjesëmarrësit shtjelluan nevojën për bashkërendim më të frytshëm dhe të përqendruar për përfshirjen e çështjes gjinore në PNK dhe ZRRF.

Duke punuar sipas procesit të shtjelluar më lart, këshilltarja³ nisi procesin e mbledhjes së të gjitha të dhënave, duke përfshirë të shkruarit e të gjitha shënimeve të intervistave, dokumentimin dhe organizimin e të gjitha diskutimeve të regjistruara dhe rekomandimet. Më poshtë janë dhënë rezultatet e këtij procesi të bazuar në metodologji gjithëpërfshirëse dhe pjesëmarrëse.

III. REZULTATET DHE KËSHILLUES

Në këtë kapitull janë dhënë dhe janë diskutuar rezultatet e shqyrtimit të literaturës dhe procesit këshillues me palët e interesit.

1. Përmbledhje

Kosova ka popullsi të re, me numër gjithnjë e më të madh të meshkujve e femrave me arsimim të lartë që përfaqësojnë një fuqi punëtore të kualifikuar për të ardhmen. Kosova gjithashtu ka një platformë ligjore gjithëpërfshirëse dhe një numër mekanizmesh për barazi gjinore. Ajo ka edhe një larmi të strategjive të cilat specifikojnë dhe përcaktojnë planet për realizimin e detyrimit ligjor të institucioneve të Kosovës.

Edhe pse Kosova ka një larmi të ligjeve, të politikave dhe të strategjive për trajtimin e barazisë gjinore, ZRRF dhe PNK, shkalla e zbatimit të tyre mbetet ende e ulët. Për më tepër, mungon ndërlidhja ndërmjet dokumenteve të shumta në Kosovë në aspektin e procesit dhe procedurës, ku çështja gjinore përjashtohet si pasojë e të menduarit dhe proceseve jopërfshirëse, si dhe si pasojë e mungesës së mekanizmave të efektshëm të bashkërendimit.

Përkundër këtyre sfidave, Kosova është në pozitë të mirë për të garantuar përfshirje gjinore nëse i jep përparësi përfaqësimit gjinor, duke përfshirë sigurimin e fondeve të nevojshme dhe ngritjen e kapaciteteve të personelit.

Pjesët në vijim paraqesin kontekstin e profilit të fatkeqësive mjedisore të Kosovës, planifikimit të ZRRF dhe PNK, si dhe të vrojtimeve të palëve të ndryshme të interesit brenda Kosovës.

2. Konteksti i rrezikut nga fatkeqësitë dhe ndryshimeve klimatike në Kosovë

Që prej fundit të luftës më 1999, Kosova ka përjetuar një lulëzim ndërtimesh si asnjë herë më parë dhe mjaftë të pakontrolluar, si dhe një shtim të urbanizimit. Si pasojë e ndërtimeve pa leje në zona të rrezikshme dhe e moszbatimit të standardeve ndërtimore është rritë cënueshmëria strukturale ndaj tërmeteve dhe vërshimeve. Poashtu, cënueshmëria është përkeqësuar edhe si pasojë e shkatërrimit të ndërtesave gjatë konfliktit dhe mungesës së mirëmbajtjes. Planifikimi i dobët i sistemeve të kullimit dhe kanalizimit në zonat urbane ka rritur gjasat e vërshimeve dhe mund të prekë edhe rezervat e pambrojtura të ujit.⁴

³ Dr. Mey Eltayeb Ahmed, nga Sudani. Përzgjedhur nga lista e ekspertëve të UNDP-së për gjini, mjedis, ndryshime klimatike dhe zhvillim të qëndrueshëm.

⁴ Banka Botërore, 2005, Vlerësimi i varfërisë në Kosovë: Përkrahja e mundësive, sigurisë dhe pjesëmarrjes për të gjithë, raporti nr. 32378- XK.

Shfrytëzimi i papërshtatshëm i tokës dhe planifikimi komunal ishin faktor të rëndësishëm të cilët kontribuan për vërshimet e mëdha të cilat ndodhën në qytetin e Ferizajt më 1973.⁵ Për më tepër, sipas një studimi të OSBE-së në Kosovë, ka pasur shpërthim ndërtimesh pa leje dhe vendbanimesh joformale, transaksionet joformale dhe pa leje vazhdojnë të paprekura, mbetet i pranishëm edhe okupimi ilegal i pronave, ndërsa sistemi kadastral dhe regjistri i të drejtave të pronësisë janë ende të papërfunduara, prandaj edhe të pasakta.⁶

Për shkak të shkallës së lartë të varfërisë dhe ekonomisë së brishtë, cenueshmëria shoqërore-ekonomike mbetet e lartë, gjë që përkeqësohet edhe nga ofrimi i kufizuar i shërbimeve shëndetësore, mirëqenies shoqërore dhe punësimit. Menaxhimi i paqëndrueshëm i ujit dhe praktikatat e paqëndrueshme agronomike, shpyllëzimi, si dhe shkatërrimi i tokave malore për shkak të mihjes përfaqësojnë fusha të shqetësimit për mjedisin.⁷ Në këtë kontekst, cenueshmëria e popullsisë së Kosovës është e lartë, ku fatkeqësitë e shkallës së vogël mund të kenë ndikim të fuqishëm në jetën e njerëzve.

Në përgjithësi, Kosova përdor dy korniza të Kombeve të Bashkuara që përmbajnë elemente mbi zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë: Planin e përbashkët zhvillimor të Kombeve të Bashkuara (PPZH) 2011-2015 dhe Planin e veprimit për programin në Kosovë (PVPK) 2011-2015. Plani i përbashkët zhvillimor i Kombeve të Bashkuara (PPZH) 2011-2015 përqendrohet në Ekipin Kosovar të Kombeve të Bashkuara (EKKB) dhe harmonizimin e punës së tij. Në këtë ekip bëjnë pjesë agjenci, fonde dhe programe të ndryshme të Kombeve të Bashkuara,⁸ në katër tema strategjike: I Platformat legjislativë dhe politikatat për përfshirje shoqërore; II Llogaridhënia për rezultate në përfshirjen shoqërore; III Pjesëmarrja dhe fuqizimi vendor; dhe IV Shëndeti dhe mbrojtja mjedisore.⁹

Kosova ka Strategjinë¹⁰ dhe ZRRF.¹¹ Objektiva 2 e strategjisë për ndryshimet klimatike për Kosovën përmend femrat krahas grupeve të tjera të marginalizuara dhe të cenueshme të shoqërisë:

[...] Zgjerimi i kapaciteve të përshtatjes¹² të sistemeve natyrore, në veçanti ekosistemeve të cenueshme dhe shoqërisë, në veçanti i komuniteteve të cenueshme, siç janë fermerët e varfër, grupet e marginalizuara dhe gratë, për trajtimin e ndikimeve klimatike dhe rreziqeve të lidhura me jetën dhe mjetet e jetesës së tyre [...]

Ajo vazhdon të thotë:

[...] Strategjia do të synojë që të aplikojë mekanizma të ri dhe t'i përmirësojë ata aktualë për zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë, të cilat janë me peshë për sektorët e rëndësishëm ekonomikë të cilët janë posaçërisht të cenueshëm ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike, si dhe për zgjerimin e kapacitetit të përshtatjes të sistemeve natyrore, në veçanti ekosistemeve të cenueshme, dhe shoqërisë, në veçanti komuniteteve të cenueshme, siç janë fermerët e

5 UN-HABITAT Kosovë, 2009, Identifikimi i rrezikut nga fatkeqësitë në planifikimin hapësinor për zhvillim të qëndrueshëm: Studim rasti në Kosovë.

6 OSBE, qershor 2011, Tetë vjet më vonë: Kthimi i minoriteteve dhe dëmshpërblimi i shtëpive dhe pronave në Kosovë.

7 Fetah Halili dhe Agim Gashi, 2009, Raporti përmbledhës kombëtar mbi hulumtimet mjedisore në Kosovë (nën Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit); Banka Botërore, 2005, Vlerësimi i varfërisë në Kosovë: Përkrahja e mundësive, sigurisë dhe pjesëmarrjes për të gjithë, raporti nr. 32378-XK.

8 UNDP, UNICEF, UNFPA, UNHCR, OHCHR, WHO, FAO, ILO, UN-HABITAT, UNOPS, UNWOMEN (formerly UNIFEM), UNV, UNESCO, UNEP, UNCTAD, UNODC, UNIDO (IOM është pjesë e EKKB, si edhe Banka Botërore dhe IMF, por nuk janë agjenci të Kombeve të Bashkuara).

9 Këto përfaqësojnë përparësitë dhe përgjegjësitë kryesore të agjencive të Kombeve të Bashkuara në Kosovë, që ndërthurren me angazhime të tjera të rëndësishme zhvillimore.

10 Strategjia për ndryshime klimatike në Kosovë, Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor (MMPH), Kosovë, 2014.

11 UNDP (2013) "Nisma për zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë në Kosovë (KDRRI)".

12 Kapaciteti përshtatës: Aftësia e një sistemi për t'iu përshtatur ndryshimeve klimatike, për të ulur dëmet e mundshme apo për të shfrytëzuar shanset e ndryshme dhe për t'iu përballur me pasojat (IPCC, 2001).

varfër, grupet e marginalizuara dhe gratë, për trajtimin e ndikimeve klimatike dhe rreziqeve të lidhura në jetët dhe mjetet e jetesës së tyre. Në këtë mënyrë, Strategjia Kombëtare e Përshtatjes ka për qëllim ngritjen e kapacitetit të partnerëve, akterëve dhe palëve të interesit lokalë për integrimin e çështjeve të ndryshimeve klimatike dhe përshtatjes në proceset e zhvillimit lokal dhe rajonal, si dhe fuqizimin e tyre për trajtimin e çështjeve të ndryshimeve klimatike. [Theks i veçantë]

Në nivel të UNDP-së, korniza për pesë vjetët e ardhshëm (2011-2015) përfshin Planin e veprimit për programin në Kosovë të UNDP-së 2011-2015 (KPAP), një dokument i rëndësishëm ku Zvogëlimi i rreziqeve nga fatkeqësitë është element parësor në kuadër të fushës së qeverisjes demokratike. PVPK-ja vë themelin për kornizën e programit të ZRRF-së në Kosovë përmes rezulttit 3:

“Deri më 2015, institucionet qendrore dhe vendore do të trajtojnë më mirë ndikimin shëndetësor, shoqëror dhe ekonomik të shkatërrimit mjedisor dhe ndryshimeve klimatike duke marrë parasysh çështjen gjinore.”

Si dhe rezultati 3.1:

“Do të zhvillohet kapaciteti i institucioneve vendore dhe qendrore, si dhe do të themelohet mekanizmi bashkërendues për menaxhimin e rreziqeve nga fatkeqësitë.”

Ky rezultat përqendrohet specifikisht në çështje që kanë të bëjnë me zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë duke zhvilluar kapacitetin e institucioneve vendore dhe qendrore, si dhe duke garantuar bashkërendimin dhe mekanizmin për menaxhim të rreziqeve nga fatkeqësitë.¹³

Në kuadër të veprimtarive të ZRRF-së, OCHA hartoi një raport vlerësimi të misionit për Kosovën në shkurt 2008. Misioni ofroi rekomandime për fuqizimin e mekanizmave të menaxhimit të të dhënave humanitare dhe bashkërendimit humanitar brenda Ekipit për Kosovën të Kombeve të Bashkuara. Misioni gjithashtu arriti në përfundim që përfshirja e zvogëlimin të rreziqeve nga fatkeqësitë në procese të zhvillimit të rimëkëmbjes pas fatkeqësive është element jetik i zhvillimit njerëzor të qëndrueshëm.¹⁴

Gjithashtu, Kosova mori pjesë në Projektin e UNDP-së për zvogëlim të rrezikut nga fatkeqësitë në Evropën Juglindore (të financuar nga Instrumenti për para-anëtarësim i Komisionit Evropian (KE), 2008), i cili kishte për synim përmirësimin e kapaciteteve të Kosovës dhe rajonale për ZRRF. Në dialogun e politikave të Kosovës mbi zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë, të mbajtur më 7 dhe 8 shtator 2010 në Prishtinë/ Priština, u diskutuan dhe miratuan rekomandime për vlerësim fillestar (me pjesëmarrje të ministrive përkatëse, të përfaqësuesve të komunave, Kryqit të Kuq të Kosovës, të Forcës së Sigurisë së Kosovës, institucioneve shkencore dhe organizatave ndërkombëtare). Gjatë marsit 2011, në Kosovë është mbajtur vlerësimi i kapacitetit për CADRI që është përqendruar në kapacitetet e Kosovës për ZRRF. Vlerësimi është marrë me pesë fusha teknike të zhvillimit të kapaciteteve: pronësia, rregullimet institucionale, kompetencat, mjetet dhe burimet e punës, si dhe marrëdhëniet. Bazuar në gjetjet, Raporti i vlerësimit të kapaciteteve ka identifikuar mangësitë dhe sfidat kryesore rreth ZRRF, si dhe ka dhënë rekomandime rreth pesë fushave prioritare të veprimit të Kornizës Hyogo është hartuar dhe përfunduar në gusht 2011.¹⁵ Raporti thotë,¹⁶

13 UNDP (2013) “Nisma për zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë në Kosovë (KDRRI)”.

14 OCHA, 2008, Roli dhe përgjegjësitë e ekipit të Kombeve të Bashkuara për menaxhim të fatkeqësive.

15 CADRI, prill 2011, Raporti i vlerësimit të kapaciteteve për rrezik nga fatkeqësitë për Kosovë. <http://www.cadri.net/en/where-we-work/kosovo> [së fundmi e lexuar më 24 tetor 2014].

16 CADRI, prill 2011, Raporti i vlerësimit të kapaciteteve për rrezik nga fatkeqësitë për Kosovë. At <http://www.cadri.net/en/where-we-work/kosovo> [së fundmi e lexuar më 24 tetor 2014].

“Kosova (sipas Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit) priret të ketë **tërmete, përmytje, rrëshqitje dhe, thatësira, të reshura të mëdha bore, shpërthime të pendave të rezervuareve të ujit dhe zjarre pyjore**. Që prej fundit të luftës më 1999, Kosova ka përjetuar një lulëzim të paparë ndërtimesh dhe rritjeje të zonave urbane, gjë që, nëse nuk kontrollohet siç duhet, mund të paraqesë kërcënim serioz duke e rrezikuar popullsinë, sidomos kur janë në pyetje përmytjet. Rreth 43 përqind e territorit të Kosovës është i mbuluar nga pyjet dhe shkurret. Prej 2000-ëska pasur rritje të numrit të zjarreve pyjore. Kosova ndodhet në një hapësirë me aktivitet seizmik. Tërmeti i fundit i shkallës 5.2 (2012) në pjesën lindore të Kosovës thekson rëndësinë e ndërmarrjes së masave për ulje të rreziqeve dhe përgatitjes për reagim.” [Theks i veçantë]

3. Konteksti i barazisë gjinore në Kosovë

Një numër faktorësh pengojnë aftësinë e Kosovës për avancimin e barazisë gjinore. Megjithëse korniza ligjore e Kosovës është deri diku gjithëpërfshirëse,¹⁷ realizimi i tyre mbetet sfidues. Për më tepër, aty ku realizimi ka përparuar deri në fazën e përgatitjes së planeve të veprimit, mungon bashkërendimi efektiv, gjë që rezulton në duplikim. Strategjitë ekzistuese dhe të zhvilluara për çështje gjinore, kanë mungesë të fondeve. Kjo vështirësohet edhe mëtej nga fakti që institucionet e Kosovës dhe personeli i tyre në nivele të ndryshme mund të mos e kuptojnë nevojën për përfaqësim gjinor apo nuk kanë njohuri si ta praktikojnë. Si rrjedhojë, çështjet gjinore mbeten të përjashtuara, të pafinancuara, të keqkuptuara apo të nënvlerësuara.

Në Kosovë, nëpër ministri dhe komuna, ka një numër të zyrtarëve të barazisë gjinore¹⁸, mirëpo rolet e tyre mbeten të marginalizuara apo përfshihen rrallë në planifi im, buxhetim, vlerësim të ndikimeve apo analizë të ligjeve apo kornizave të politikave. Poashtu, gjatë vënies së përparësive së Kosovës, OSHC-të e grave rrallë konsultohen nga palët Kosovare dhe ndërkombëtare të interesit.

Është e natyrshme se mungesa e kontakteve dhe e zërit të grave, shpie në mbështetje të ulët financiare për çështjet gjinore nga ana e institucioneve. Kjo vështirësohet edhe mëtej nga sfidat që kanë të bëjnë me sundimin e ligjit, korrupsionin në sektorët publikë dhe privatë, zbatimin e dobët të vendimeve gjyqësore, të kontratave dhe të ligjeve, duke përfshirë këtu edhe dëmshpërblimet për shkeljet e të drejtave të viktimave siç është diskriminimi *de facto* kundër grave.

Për këtë, gratë në Kosovë zakonisht kanë qasje më të ulët në drejtësi, në realizimin e dëmshpërblimeve të garantuara me ligj dhe në kompenzim për krimet e përjetuara. Situata është e ngjashme edhe për personat lezbikë, homoseksualë, biseksulë dhe transgjitorë (LGBT), të cilët përballen me diskriminim në të gjitha nivelet e shoqërisë: në shoqëri, familje dhe mirëqenie. Për më tepër, personat me aftësi të kufizuar, romët, ashkalinjtë dhe egjiptiantë (posaçërisht gratë) përballen me një shkelje të ndryshme të të drejtave.

Sundimi i dobët i ligjit në Kosovë kombinohet me zakonat dhe traditat tradicionale ekzistuese. Gratë janë të nën-përfaqësuara në aspektin sasior dhe cilësor në proceset vendim-marrëse të të gjitha niveleve. Platformat gjinore të partive politike mbeten të dobëta dhe në disa raste nuk ekzistojnë fare. Proceset gjithëpërfshirëse për pjesëmarrje e të dyja gjinive rrallë merren parasysh. Gjithashtu, përparësitë infrastrukturore të Kosovës në disa rast nuk shërbejnë për një qasje në shërbime publike cilësore, posaçërisht për gratë.

17 Përkundër vështirësive të shumta gjatë decades së fundit, Kosova ia ka dale të krijojë një infrastrukturë të qëndrueshme ligjore dhe mekanizma institucionale për arritjen e barazisë gjinore me Programin për Kosovë dhe Agjencinë për barazi gjinore si instrumentet më të rëndësishme në këtë drejtim. Një fushë e rëndësishme është platforma e fuqishme institucionale e krijuar për të reaguar ndaj dhunës kundër grave, duke përfshirë krijimin e njësisë hetimore të veçanta në kuadër të Policisë së Kosovës për mbrojtjen e viktimave të dhunës familjare dhe trafikimit me qenie njerëzore. [Raporti për gjendjen e implementimit të RKSOKB 1325 në Ballkanin Perëndimor. (2013) Komiteti i Helsinkit për të drejtat e njeriut në Serbi, Vëllimi: Dosjet e Helsinkit nr.31], f. 19-20.

18 Zyrtarët për barazi gjinore në kuadër të ministrive dhe komunave janë përgjegjës për fuqizim të barazisë gjinore brenda ministrive dhe komunave. Burrat janë të nënpërfaqësuar në këto pozita [“Profili gjinor i Kosovës”. (2014) Orgut, f. 6].

Përveç dhunës gjinore të ushtruar gjatë luftës dhe ndikimit të saj, në Kosovë janë të pranishme edhe forma të tjera të dhunës në baza gjinore. Platforma ligjore e Kosovës në lidhje me dhunën në baza gjinore është mjaftë gjithëpërfshirëse, ndërsa edhe bashkërendimi ndërmjet institucioneve është përmirësuar gjatë viteve të fundit, duke përfshirë emërimin e koordinatorit kombëtar. Sfidat e realizimit ndërlidhen me qasjen në drejtësi, rehabilitimin dhe riintegrimin. Institucionet, palët ndërkombëtare të interesit dhe OSHC-të kanë ndërmarrë masa parandaluese, duke përfshirë strategjitë e punës me burra e djem për ndryshimin e roleve gjinore. Dhuna nga armët dhe vetëvrasjet prekin më tepër burrat se gratë. Ndërkaq është e përhapur edhe dhuna shtëpiake ndaj grave.

Papunësia¹⁹ në Kosovë është e lartë dhe gratë e angazhuara në fuqinë punëtore rrallë ngriten në pozita menaxhuese apo udhëheqëse. Gjithashtu, gratë janë udhëheqëse apo pronare të më pak se 10 përqind të bizneseve.²⁰ Vetëm 8 përqind e grave janë pronare të tokave, ndërsa 30 përqind e gjithë popullsisë së Kosovës jeton nën nivelin e varfërisë dhe 10 përqind në varfëri ekstreme.²¹

4. Çështja gjinore në planifikimin e zvogëlimit të rreziqeve nga fatkeqësitë dhe të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike

Nevojitet realizimi i një analize gjinore të cenueshmërive ndaj fatkeqësive natyrore dhe ndryshimeve klimatike në Kosovë. Megjithatë, Kosova ka ndërmarrë hapa për zhvillimin e projekteve që ndërlidhin ZRRF dhe NK, duke përfshirë aspektet që ndërlidhen me legjislacionin vetëdijësues gjinor, përfaqësimin gjinor, sistemimin e të dhënave të ndara sipas gjinisë, si dhe me buxhetimin në baza gjinore dhe mekanizmat financues [shih dokumentin e KDRRI].²²

“Iniciativa për Zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë(KDRRI)” u hartua nga Ministria e Punëve të Brendshme të Kosovës, Zyra e Kryeministrit dhe Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, në bashkëpunim me UNDP-në (krahas një numër palë të interesit të tjerë të Kosovës). Dokumenti shtjellon fazën fillestare të programit KDRRI (2012-2015),²³ të përqendruar në mbështetjen e mbështetjes së tre përparësive të Kornizës së veprimit të Hyogos (KVH)²⁴ në Kosovë.²⁵ Dokumenti i projektit trajton çështjet gjinore, siç u shpjeguan më lart, duke u përqendruar në identifikimin e mangësive ekzistuese dhe mënyrave të mundshme për trajtimin e tyre.

19 Rreth 18 përqind e grave/55 përqind e burrave që punojnë në tregun zyrtar të punës [Shih Orgut Consulting (2014) “Profili gjinor i Kosovës – Analiza e dallimeve gjinore në të gjitha nivelet”].

20 Sipas raportimeve, Ministria e punës dhe mirëqenies sociale nuk ka një plan punësimi të vlefshëm, ndërsa Plani i fuqizimit ekonomik të grave për 2011-2013 nuk ka rezultate të dukshme për shkak të fondeve të pamjaftueshme. [Shih Orgut Consulting (2014) “Profili gjinor i Kosovës – Analiza e dallimeve gjinore në të gjitha nivelet”].

21 Rreth 38 përqind e ekonomive shtëpiake të udhëhequra nga grate dhe 65 përqind e burrave dhe grave që jetojnë nëpër fshatra janë më të ndikuarit. [Refer, Orgut Consulting (2014) “Profili gjinor i Kosovës – Analiza e dallimeve gjinore në të gjitha nivelet”].

22 UNDP (2013) “Nisma për zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë në Kosovë (KDRRI)”.

23 KDRRI synon rritjen e kapacitetit të qeverisë dhe shoqërisë të Kosovës për t’u përgatitur, reaguuar, parandaluar dhe përballuar fatkeqësitë natyrore. Dokumenti i projektit jep rezultatet e Vlerësimit të nevojave të ZRRF nga IPA (të realizuar më 2010), Dialogut të politikave kombëtare që përfshiu një numër hisedarësh në ZRRF, si dhe vlerësimit të kapaciteteve të bërë më 2011 nga Nisma e kapacitetit për zvogëlim të fatkeqësive (CADRI).

24 Korniza e veprimit të Hyogos (KVH) është plan 10 vjeçar për ta bërë botën më të sigurt nga rreziqet natyrore. KVH përvijon pesë përparësi veprimi, si dhe ofron parime udhëheqëse dhe mjete praktike për të rritur aftësinë ripërtëritëse ndaj fatkeqësive. Synimi i saj është të zvogëlojë humbjet e shaktuara nga fatkeqësitë në mënyrë të qëndrueshme deri më 2015 duke rritur aftësinë ripërtëritëse të kombeve dhe bashkësive. Kjo nënkupton uljen e humbjeve të jetës, si dhe të pasurive shoqërore, ekonomike dhe mjedisore kur godasin rreziqet. Shih <http://www.unisdr.org/we/coordinate/hfa> [së fundmi e lexuar më 25 tetor 2014].

25 CADRI është nismë e Zyrës për parandalim dhe përballim të krizave të Programit zhvillimor të Kombeve të Bashkuara (UNDP/BCPR), Zyrës së Kombeve të Bashkuara për bashkërendim të punëve humanitare (OCHA) dhe sekretariatit të Strategjisë ndërkombëtare të Kombeve të Bashkuara për zvogëlim të fatkeqësive (Sekretariati i UNISDR). Misioni i saj është të rritë përpjekjet aktuale për zhvillimin e kapaciteteve të qëndrueshme botërore për zvogëlim të rrezikut nga fatkeqësitë. <http://www.cadri.net/>

(a) Vrojtimet e palëve të interesit

Konsulenca për rishikimin e përfaqësimit gjinor, shtator-tetor 2014, e mbajtur me qëllim të hartimit të rekomandimeve (këtij raporti), identifikoi qartë shtatë çështje kryesore për përmbushjen e nevojave gjinore për planifikimin e përballimit të ZRRF dhe ndryshimeve klimatike (NK) për Kosovë [shih tabelën 1 më poshtë].

Tabela 1: Shtatë çështje kryesore për planifikimin gjinor dhe rreziqet klimatike

	Çështjet e përcaktuara nga palët e interesit	numri i mendimeve	Përqindja e mendimeve	
(i)	Legjislacioni i barazisë gjinore	12	92%	
(ii)	Zhvillimi i kapaciteteve	Në institucionet e Kosovës, OJQ dhe bashkësi lokale	13	100%
(iii)	Pjesëmarrja në zhvillimin e strategjisë së përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike (PNK)/përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike (PNK)	0	0%	
(iv)	Pjesëmarrja në zhvillimin e strategjisë për Zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë (ZRRF)	7	54%	
(v)	Partneritetet dhe bashkërendimi në realizimin e strategjive gjinore	Institucionet e K+ OJQ+niveli lokal	2	15%
		Institucionet e K+KB	4	31%
		Institucionet e K	4	31%
		S'ka bashkërendim	3	23%
		PNK	S'ka buxhet të specifikuar	?
(vi)	Mbështetja financiare dhe ndarja e buxhetit	ZRRF	S'ka buxhet të specifikuar	?
		Gjinia	S'ka buxhet të specifikuar	?
(vii)	Bashkërendimi dhe rrjetëzimi	I fuqishëm	1	7 %
		I mirë, por mund të fuqizohet	3	23%
		I dobët	4	31%
		S'ka bashkërendim	5	39%

Tabela e mësipërme ilustron rezultatet e intervistave me 13 palë të interesit, si më poshtë:

SHALLI I RËGJES

Agjencia për barazi gjinore nuk u përfshi, as nuk mori pjesë gjatë hartimit të strategjisë për ndryshime klimatike të Kosovës.

Sipas Kushtetutës së Kosovës, “përbërja e Kuvendit të Kosovës do të jetë në harmoni me parimet e njohura ndërkombëtarisht të barazisë gjinore.”

sipas ligjit për barazi gjinore të Kosovës [ligji nr. 2004/2], kapitulli 4, neni 4.16,

“[...]Vendimet që marrin autoritete lokale, para miratimit duhet të shqyrtohen në aspektin e barazisë gjinore edhe nga zyrtari/zyrtarja për barazi gjinore në komunën përkatëse.”

Kapitulli 5, neni 5.2(b),

“I propozon autoriteve te nivelit qendror dhe ministrive hartimin, ndryshimin dhe plotësimin e ligjeve dhe rregulloreve, si dhe miratimin e masave të tjera.”

(i) barazia gjinore dhe ligjet:

92% e respondentëve theksuan qartësinë e Ligjit për barazi gjinore të Kosovës dhe ndërlidhjen e tij me ligjet në fuqi, duke përfshirë ligjet për mbrojtjen e pasurisë dhe trashëgimisë kulturore, si dhe ato mbi trashëgiminë dhe pronësinë, ku është përjashtuar trajtimi i çështjes gjinore. Megjithatë, të gjithë respondentët përmendën që, megjithëse Ligji për barazi gjinore mbulon të gjitha fushat e nevojshme, mungon mekanizmi për realizim të tyre ose procesi i praktikueshëm i përfaqësimit në kornizën me të gjerë legjislative të Kosovës.

(ii) zhvillimi i kapacitetit dhe institucioneve:

Të gjithë palët e interesit përmendën rëndësinë e vetëdijësimit më të madh rreth përfaqësimit të barabartë gjinor dhe nevojës për zhvillimin e kapaciteteve sipas Ligjit për barazi gjinore. Për më tepër, të gjithë respondentët nxorën në pah se barazia gjinore ende nuk është përfshirë në planet e ZRRF dhe PNK, si dhe që nevojitet përfshirja e personelit të institucioneve të Kosovës, zyrave të barazisë gjinore (nëpër komuna), OJQ-ve, komunave dhe bashkësive lokale.

“[...]Në nivel lokal, gratë nuk e kuptojnë që kanë të drejtë dhe duhet të marrin pjesë njëjtësi burrat e tyre. Ato mendojnë që, edhe nëse e punojnë tokën, nuk bëjnë ta regjistrojnë atë në emër të vet, por e regjistrojnë në emër të burrave, edhe nëse këta jetojnë jashtë Kosovës apo nuk marrin fare pjesë në veprimtarinë bujqësore.”

respondente femër

Në këtë kuptim, respondentët këshilluan se nevojitet vetëdijësim dhe zhvillim i kapaciteteve në nivel ndër-sektorial dhe shumë-sektorial për të gjithë partnerët dhe target grupet e ZRRF dhe PNK. Gjithashtu është vënë në pah që kishte një keqkuptim të vazhdueshëm të koncepteve “gjini” dhe “përfaqësim i barabartë gjinor”, gjë që bënte që ato të mos përfshiheshin fare në proceset planifikuese apo përfshiheshin në mënyrë joefektive. Shumë prej respondentëve thanë që legjislacioni dhe strategjia për barazi gjinore obligojnë përfshirjen e nevojave të burrave, grave, djemve, vajzave e bashkësisë LGBT në strategjitë për ZRRF dhe PNK.

siç tha një respondent mashkull, “numri i grave që aplikojnë në poste të larta është tejet i vogël, gratë zakonisht i gjenë në poste më të ulëta. Mirëpo, ligji parasheh që 40% e personelit të jenë femra (ligji për barazi gjinore)”.

(iii),(iv),(v) & (vi). Pjesëmarrja, zhvillimi i PnK dhe zbatimi i si dhe partnerietet dhe bashkërendimi gjithëpërfshirës:²⁷

Të anketuarit pohuan që nuk ka pasur një përfaqësues të veçantë për çështje gjinore të caktuar nga grupi punues. Ngjashëm, gjatë hartimit të Strategjisë për ZRRF, dhe organizatat janë ndjerë të përjashtuara apo nuk janë konsultuar siç duhet. Të anketuarit pajtoheshin për nevojën e papërbushur të përfshirjes së çështjes gjinore në strategjitë e PNK dhe ZRRF, në proceset e planifikimit, në planet e realizimit, si dhe në proceset dhe mekanizmat monitorues dhe vlerësues.

Të anketuarit nga UN-Habitat dhe FAO thane që ata “kishin mbështetur dy trajnime të mëhershme për përfshirjen e çështjes gjinore në pylltari dhe planifikim hapësinor, mirëpo ato nuk ishin të ndërlidhura, prandaj rrezikohej përsëritja, shpenzimi kotë dhe mungesa e gjithëpërfshirjes.”

Në përgjithësi, të anketuarit (31%) janë pajtuar që bashkërendimi dhe rrjetëzimi gjinor aktual ndërmjet institucioneve të Kosovës dhe agjencive të Kombeve të Bashkuara është pamjaftueshëm si dhe bashkërendimi dhe konsultimet ndërmjet autoriteteve të Kosovës, OJQ-ve dhe bashkësive lokale është tejet i ulët. Kjo dëshmon rëndësinë e fuqizimit të bashkërendimit dhe partneritetit në nivel vertikal dhe horizontal sa i përket çështjes gjinore duke përfshirë nivele të ndryshme (institucionet e Kosovës, agjencitë e Kombeve të Bashkuara, OJQ-të dhe bashkësitë lokale). Kjo do të minimizonte kryqëzimin dhe përsëritjen e veprimtarive, duke nxitur njëkohësisht një qasje të integruar ndaj përfaqësimit të barabartë gjinor në të gjitha programet mjedisore të Kosovës.

MBËSHTETJA E OJQ-SË

“Institucionet e Kosovës dhe OJQ-të kanë nisur diskutimin për zhvillimin e një strategjie bashkërenduese me OJQ, pasi që të parat nuk kanë mekanizma bashkërendues me OJQ-të. Brenga ime është tani në Kosovë ka shumë strategji, mirëpo mungon ndërlidhja ndërmjet këtyre strategjive.”

Përfaqësuese e OJQ-së

“Përfaqësimi i barabartë gjinor kërkon bashkërendim dhe bashkëpunim vertical dhe horizontal ndërmjet vendimarrësve, OJQ-ve dhe bashkësive lokale, duke përfshirë burrat, grate, djemtë, vajzat dhe grupet e marginalizuara.”

studente universiteti

(vii) Mbështetja financiare dhe financimi:

Të gjithë të anketuarit u pajtuan që ka mungesë fondesh për përfaqësim të barabartë gjinor në të gjithë sektorët, duke përfshirë ZRRF dhe PNK. Ata gjithashtu thanë që nuk kishin të dhëna se ku mund të merrnin fonde shtesë dhe kujt t'i drejtohen për një gjë të tillë.

²⁷ Çështjet 3, 4, 5 dhe 6 trajtohen si një temë në kuadër të bashkërendimit dhe partneritetit, pasi që disa të intervistuar e kishin të vështirë të kuptonin dallimin ndërmjet bashkërendimit, pjesëmarrjes, partneritetit, advokimit dhe rrjetëzimit. Prandaj, këshilltarja përdori metoda të ndryshme për të marrë përgjigjen e duhur gjatë intervistave.

Të anketuarit u pajtuan që është i nevojshëm formimi i një komitetit bashkërendues efektiv dhe hartimi i një plani të veprimit ndërmjet agjencive të Kombeve të Bashkuara, institucioneve të Kosovës, Agjencisë për barazi gjinore nën udhëheqjen e kryeministrit dhe OJQ-ve vendore, me qëllim të realizimit të një plani të përbashkët të veprimit dhe të veprimtarive të përbashkëta.

Zyrtari/ja për barazi gjinore i Agjencisë për barazi gjinore:

“Zyrtari/ja për barazi duhet të bëjë kërkesë për fonde për secilën veprimtari, meqë nuk ka kategori specifike buxhetore për veprimtari të barazisë gjinore.”

IV. Përfundime

Rezultatet e **Konsulencës për rishikimin e përfaqësimit gjinor, shtator-tetor 2014**, nxorën në pah nevojën për zhvillimin e katër fushave në Kosovë me qëllim të arritjes së një qasjeje që merr parasysh çështjen gjinore ndaj ZRRF dhe PNK. Është e qartë që Kosova e ka legjislacionin dhe bazamentin e nevojshëm, që mundësojnë punën e mëtejme për të garantuar reagim efektiv dhe gjithëpërfshirës ndaj ZRRF dhe PNK. Ajo që mungon, sipas palëve të interesit të anketuar, ka të bëjë me burimet administrative, menaxhuese dhe njerëzore (duke përfshirë financimin). Këto mungesa kanë dërguar në shtyrjen e realizimit të rezultateve të përvijuar në KDRRI-në e Kosovës.

Në këtë drejtim, për të zhvilluar këto aspekte në mënyrë efektive dhe praktike, Kosovës i duhet një **organ/komitet harmonizimi**, një **shqyrtim** i hollësishëm i mangësive dhe ndikimit të **ligjeve dhe legjislacionit ekzistues, përkrahje financiare** (për momentin Kosova ndan 15% të buxhetit të ZRRF për veprime gjinore, por a mjafton kjo? Si u llogarit kjo shifër dhe a kontribuoi ABGJ në përllogaritjen e kësaj shifre?)²⁸ dhe, në fund, **zhvillimi i kapaciteteve**.

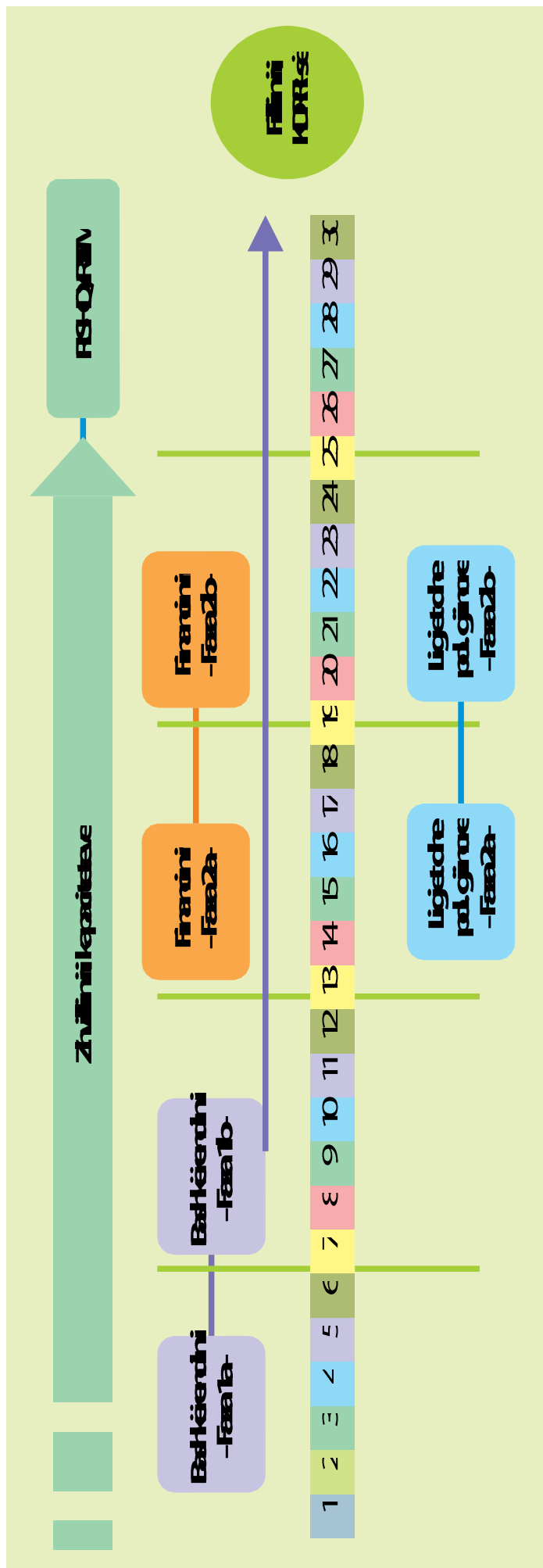
Kjo e fundit është e domosdoshme për të gjitha fushat. Gjatë ditës së parë të punëtorisë, pjesëmarrësit dëshmuan që nuk e kuptonin nevojën për strategji të ndjeshmërisë gjinore në lidhje me Përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe ZRRF. Mungesa e njohurive, të të kuptuarit dhe vendosjes së përparësive sa i përket nevojës për përfaqësim gjinor pengon aftësinë e Kosovës për bashkërendim të suksesshëm, për analiza gjinore dhe për të garantuar mbështetjen e nevojshme financiare.

Si rredhojë, organizatat, institucionet dhe anëtarët e bashkësive të ngarkuar me përfshirjen e aspektit gjinor në strategjitë e ZRRF dhe PNK të Kosovës duhet të punojnë bashkë me Agjencinë për barazi gjinore të Kosovës në një marrëdhënie reciproke përkrahëse.

28 UNDP – Dokumenti i projektit KDRRI, 2013.

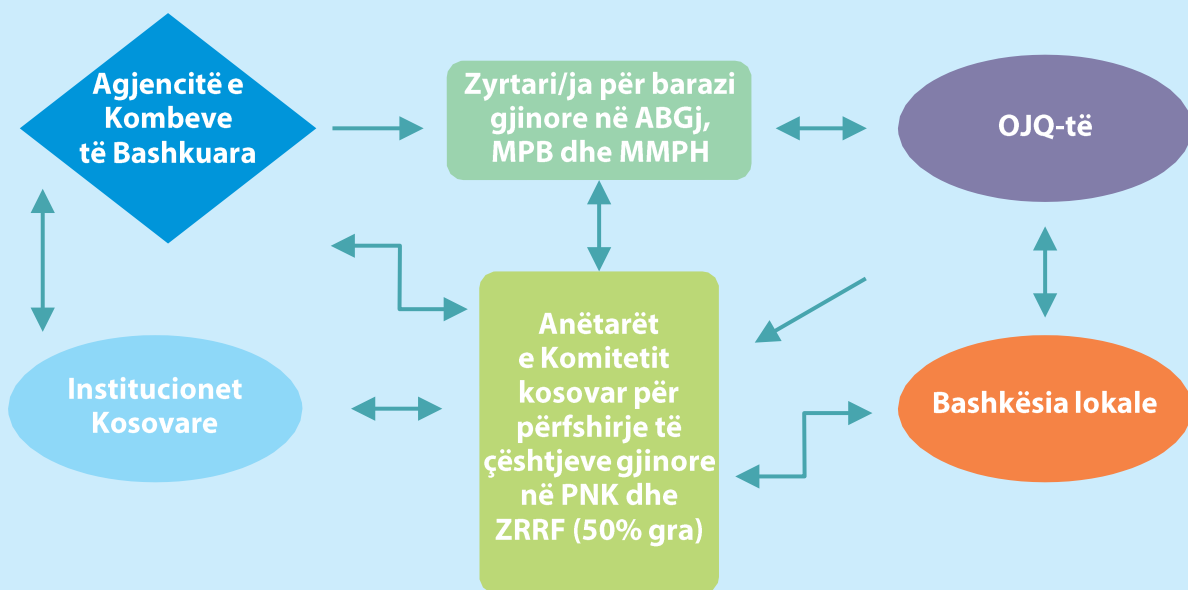
V. REKOMANDIMET PËR VEPRIMET

Në këtë pjesë të të raportit janë dhënë rekomandimet dhe një plan veprimi të nivelit makro, për një periudhë 2.5 vjeçar (me 3 faza), për të nxjerrë në pah fushat e nevojshme, për të zhvilluar dhe përmbushur rezultatet e përcaktuara me KDRRI-në e Kosovës gjatë një periudhe dyvjeçare, me një periudhë përfundimtare gjashtë mujore të ndarë për procesin e shqyrtimit dhe përshtatjes së planit të veprimit për përmbushje të objektivave gjinore të KDRRI-së.

Diagrami (2): shtrirja kohore e intervenimeve të mundshme të planit të veprimit

- Mbledhjet bashkërenduese duhet të mbahen sipas një plani të veprimit, bazuar në nevoja. Për të pasur bashkërendim të vazhdueshëm, është i domosdoshëm bashkëpunimi me Ministrinë e Financave.
- Nevojitet një plan veprimi që përkufizon vendin dhe kohën e takimeve në mënyrë proaktive, jo vetëm reaguese.
- Komiteti ose grupi punues duhet të takohet çdo tre muaj, dhe duhet të përfshijë organet me rëndësi parësore profesionale dhe shoqërinë civile.
- Takimet e komitetit dhe grupit punues duhet të jenë gjithëpërfshirëse me të gjitha grupet profesionale, dhe të diskutojë çështjet gjinore me pjesëmarrjen e shoqërisë civile dhe të gjithë akterët që kanë potencialin për të reaguar apo për të ofruar të dhëna.
- Përfshirja gjinore, pjesëmarrja dhe ndryshimi i qëndrueshëm nuk janë të mundura pa bashkërendim dhe bashkëpunim të fuqishëm të komitetit të palëve të interesit nga nivele të ndryshme të përqendruar në ZRRF dhe PNK.
- Ministri i punëve të brendshme, Agjencia për barazi gjinore dhe Ministri i mjedisit dhe planifikimit hapësinor duhet të dakordohen për një zyrtar/e për barazi gjinore të një komitetit Kosovar, që do të bashkërendonte jetësimin e rekomandimeve dhe të planit të veprimit.
- KDRRI-ja e UNDP-së dhe komponenta gjinore e UNDP-së mund t'i japin mbështetje shtesë komitetit.
- Komiteti bashkërendues duhet të përfshijë institucione qeveritare dhe joqeveritare, sektorin privat dhe bashkësi lokale.

Diagrami (3): Dizajni dhe marrëdhëniet e mundshme të komitetit kosovar për përfshirje të gjinisë në ZRRF dhe PNK

Siç shihet në strukturën e paraqitur më lart, Komiteti kosovar për përfshirje të gjinisë në PNK dhe ZRRF duhet të përbëhet nga zyrtarë/e për barazi gjinore nga institucionet që përkatëse të Kosovës (të nivelit qendror dhe komunal), nga punonjës të OJQ-ve vendore dhe përfaqësues të bashkësive vendore kur është e mundur. Ai duhet të jetë gjysmë i pavarur me planin e veprimit dhe buxhetin e vet, të paktën derisa të finalizohen aspektet gjinore të KDRRI-së, mirëpo do t'u raportojnë ministrive përkatëse të angazhuara me barazi gjinore, ZRRF dhe PNK.

Komiteti duhet të udhëhiqet nga Agjencia për barazi gjinore (ABGj e angazhuar për barazi gjinore), Ministria e brendshme (MPB e angazhuar për ZRRF) dhe Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor (MMPH merret me PNK), ndërsa agjencitë e Kombeve të Bashkuara do të kenë rol këshillues, teknik dhe mbështetës (p.sh., KDRRI-ja e UNDP-së. etj.). Marrëdhëniet e treguara me anë të shigjetave në diagram tregojnë mënyrat e bashkëpunimit ndërmjet institucioneve të ndryshme, OJQ-ve dhe agjencive të Kombeve të Bashkuara. Shumica e marrëdhënieve janë dy-drejtimëshe, gjë që tregon rrjedhën e të dhënave, si dhe proceset gjithëpërfshirëse dhe rrjetëzimin. Në këtë drejtim, agjencitë e Kombeve të Bashkuara duhet të punojnë bashkë me të gjitha institucionet për të përkrahur një qasje të tillë dhe për të ofruar mbështetjen e nevojshme.

Dy grupe punuese duke diskutuar rekomandimet për përfshirjen e çështjes gjinore në ZRRF dhe PnK gjatë punëtorisë dy-ditore të mbajtur në Prishtinë, Kosovë gjatë tetorit të 2014-ës

b) gjinia, ligjet dhe politikat

Shtrirja kohore e planit të veprimit

Është shënuar përparim i dukshëm në ZRRF/ NK në nivel qëndror, mirëpo perspektiva e përfaqësimit të barabartë gjinor mbetet margjinale. Kjo ndodh në masë të madhe për shkak të të kuptuarit të dobët të ndërlidhjes ndërmjet gjinisë dhe ZRRF/NK. Njohja më e madhe e kësaj ndërlidhjeje është jetike në nivel qëndror, ku politikat, ligjet dhe vendimet e duhura mund të kenë ndikim të madh në trajtimin e cenueshmërive dhe rreziqeve nga fatkeqësitë të grave dhe burrave. Në Kosovë ende nuk është bërë analiza e thellë e cenueshmërive me baza gjinore. Megjithatë, ligjvënësit dhe hartuesit e politikave duhet të jenë të përgjegjshëm ndaj përparimit në lidhje me përfaqësimin e barabartë gjinor në ZRRF/ NK.

Në këtë drejtim, në Kosovë duhet të hartohen dhe shqyrtohen politika kombëtare, ligje përkatëse, strategji, plane dhe të ndahet buxheti i nevojshëm. Gjithashtu, duhet të ndërmerren masa të menjëhershme për garantimin e përfaqësimit të barabartë gjinor në politikat, planet dhe programet zhvillimore kombëtare.

Rekomandime të palëve të interesit:

- Politikat e barazisë gjinore duhet të përfshihen edhe në nivelet lokal, jo vetëm në Prishtinë/ Priština.
- Duhet të ketë hapësirë për debate publike rreth strategjive ekzistuese dhe të mundshme për ZRRF dhe PNK, pra të garantohet që strategjitë kornizë të jenë të hapura për publikun në uebfaqe të autoriteteve Kosovare, për të mundësuar përfshirjen dhe rekomandimet aktive, etj. Megjithatë, edhe pse për momentin mendimet e shoqërisë civile janë të mirëseardhura, mungojnë fondet për financimin e tyre.
- Korniza ligjore për gjini dhe ZRRF duhet të rishqyrtohet pasiqë:
 - Gratë nuk janë pyetur fare për strategjitë/planet;
 - Çështjet gjinore nuk janë pasqyruar mjaftueshëm;
 - Mbetet problem monitorimi i strategjive/politikave;
 - Deri më tani, ka munguar pjesëmarrja kuptimplote e shoqërisë civile (janë përfshirë vetëm 2-3 organizata, që të gjitha me bazë në Prishtinë); Gratë nuk përfaqësohen siç duhet në institucionet vendimmarrëse.

Faza 2 – Viti 2 (12 muaj)

Faza 2a, 6 muajt e parë:

- Të bëhet analiza gjinore dhe anketimi i Kosovës mbi cenueshmëritë dhe rreziqet me bazë gjinore nga fatkeqësitë dhe ndryshimet klimatike.
- Të përcaktohen dispozitat për grupet e cenueshme shoqërore në ligje, në strategjitë e Kosovës të ZRRF dhe PNK, si dhe planet zhvillimore, kur është e mundur dhe efektive.
- Të nisë sistematizimi i të dhënave të ndara.

Faza 2b, 6 muajt vijues:

- Të publikohen mësimet e marra nga analiza gjinore dhe anketimi, pastaj, bazuar në rezultatet e tyre, të përgatitet dhe realizohet zhvillimi i kapaciteteve dhe vetëdijesimi rreth çështjeve gjinore për homologët Kosovarë.
- Të lehtësohen përpjekjet e Kosovës për avokim dhe komunikim në lidhje me ZRRF dhe PNK që marrin parasysh çështjen gjinore përmes Agjencisë për barazi gjinore.

- Institucionet me rëndësi parësore që duhet të përfshihen janë:
 - Zyra e kryeministrit, përgjegjëse për ligjet dhe politikat;
 - Zyrat për barazi gjinore në ministritë përkatëse;
 - Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor;
 - Agjencia për menaxhimin e emergjencave (AME);
 - Zyra për çështje gjinore në nivel të bashkësisë; dhe
 - Gratë e shoqërisë civile dhe organizatat e bashkësisë LGBT apo të grupeve të tjera të marginalizuara ose të cenueshme.

- Çështjet dhe mangësitë kryesore:
 - Strategjia dhe plani i veprimit për çështjet gjinore në përgjithësi – për të garantuar realizimin e komponentës gjinore të KDRRI-së;
 - Programet e posaçme parandaluese për ZRRF/PNK për gratë;
 - Prioritizimi dhe përkrahja e rolit të zyrtarëve/eve për barazi gjinore – nevojitet zhvillim i kapacitetit dhe financimi;
 - Bashkërendimi efektiv me shoqërinë civile – në nivel lokal dhe qendror;
 - Organi/komiteti efektiv me përgjegjësi realizuese, që funksionon në kuadër të hierarkisë të institucioneve së Kosovës dhe që financohet siç duhet; dhe
 - Zyrtari/ja e detyrueshme për barazi gjinore në të gjitha ministritë, duke përfshirë nivelin e drejtorive komunale.

Ofra ini

Shtrirja kohore e planit të veprimit

Përkrahja e donatorëve ndërkombëtarë për aspektet e gjinisë dhe të ZRRF/NK është e pamjaftueshme. Përkrahja jepet kryesisht për projekte, gjë që pengon qëndrueshmërinë.

Faza 2 – Viti 2 (12 muajt e dytë)

Kosova ka ndarë 15% të buxhetit të vet për ZRRF për veprimtari vetëdijësuese gjinore. Në këtë kuadër, institucionet financiare dhe mekanizmat financues që përkrahin masat e NK dhe ZRRF duhet:

Faza 2a (6 muaj)

- Të krijohet buxheti afatgjatë për komitetin.
- Të gjenden burime financimi, duke përfshirë buxhetin e Kosovës.

- Të përfshijnë kritere të ndjeshme ndaj gjinisë në planifikimin, hartimin, realizimin, monitorimin dhe vlerësimin e programeve, projekteve dhe nismave;

- Të ndajmë burimet e nevojshme për trajtimin e nevojave të grave në përballjen e ndryshimeve klimatike dhe zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë, për shembull duke financuar teknologji të përshtatshme dhe të sigurta mjedisore, si dhe duke përkrahur nismat e grave për shfrytëzimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore;
- Të mos financojmë industrinë gjermuese, si mihja, prerja e druve dhe nxjerrja e naftës dhe gazit natyror, që kontribuojnë në ndryshimet klimatike, varfërinë dhe pabarazinë gjinore.
- Mekanizmat e bazuar në treg, si Mekanizmi i zhvillimit të pastër (MZhP), Fondi i gjelbër dhe kreditë për ndryshime klimatike, duhet të jenë në dispozicion të grave e burave, si dhe duhet të garantojnë përfitime të paanshme. Kështu, Fondi i gjelbër duhet të financojë projekte që synojnë rritjen e kapaciteteve përshtatëse lokale, sjellin zgjidhje të qëndrueshme, si dhe ofrojnë teknologji të përshtatshme për nevoja shtëpiake, veprimtari ekonomike dhe lëvizshmëri shoqërore-ekonomike të grave.

Faza 2b (6 muaj)

- Të aplikohet te financues dhe donatorë.
- Të bëhet ndërlidhja me Agjencinë e barazisë gjinore për të garantuar financim gjinor në strategjitë shtetërore të ZRRF dhe PNK.
- Të ndahen fonde të mjaftueshme për nismat e Kosovës të komunikimit dhe avokimit në lidhje me gjininë dhe ZRRF e PNK.

Rekomandime të palëve të interesit

- Fondet duhet të jepen nga autoritetet e Kosovës në Prishtinë/Priştina por gjithashtu duhet të bashkëpunohet me OJQ vendore. Gjithashtu mund të aplikohet për financim të përbashkët nga USAID, GIZ, SIDA, JICA, agjencitë e Kombeve të Bashkuara dhe Banka Botërore. Financimi dypalësh është burim i rëndësishëm.
- Kosova është në proces të harmonizimit të legjislationit me urdhëresat e BE-së, prandaj financimi duhet të jetë një proces paralel.
- Duhet të ndërmerren projekte të përbashkëta ndërmjet autoriteteve Kosovare, shoqërisë civile dhe bizneseve, për të përfshirë kështu edhe vendimmarrësit.
- Nuk ka dispozitë për financim të aspekteve gjinore në ZRRF/PNK në buxhetin trevjeçar të Kosovës.
- Duhet të mobilizohen burimet, por për këtë nevojitet bashkërendim i mirë. Buxheti dhe sigurimi i fondeve duhet të përfshijë tregues që marrin parasysh çështjen gjinore.
- Fondet emergjente duhet të përfshijnë financimin e vlerësimeve të situatave emergjente, si dhe të proceseve të pas luftës e pas fatkeqësive, pasi që për to nevojitet vlerësimi i ndikimit gjinor dhe të proceseve gjithëpërfshirëse.
- Duhet të ndërmerren hapa që marrin parasysh çështjen gjinore, me qëllim të uljes së ndjeshmërisë ndaj fatkeqësive natyrore dhe rreziqeve nga ndryshimet klimatike;

“në realitet, nuk kemi buxhet specifik për emergjenca. nuk jam i sigurt sa buxhet ka ndarë secila ministri për përfshirje të çështjes gjinore në fatkeqësitë natyrore. Duhet të ketë një buxhet të veçantë në nivel qendror për përfshirje të çështjes gjinore në ZRRF dhe PNK, që të mbulojnë komunat. sa i përket ZRRF-sivjet asnjëra prej komunave nuk ka buxhet specifik për fatkeqësitë natyrore. Kjo duhet të shënohet dhe mund të bartet nga viti në vit, të mbledhet e të përdoret.”

- Ministria e mjedisit ka fonde të kufizuara, rreth 10 milionë. Në të ardhmen shpresohet që më shumë rëndësi t'u kushtohet çështjeve të ZRRF dhe PNK, ashtu që të ndahet një buxhet në vlerë prej 100 milionësh.
- Në buxhet duhet të merren parasysh shpenzimet afatshkurtëra, afatmesme dhe afatgjata. Për ta bërë këtë, duhet të identifikohet për çfarë ka nevojë dhe pastaj të kërkohet mbështetja. Për identifikimin e nevojave duhet të kuptohen rreziqet dhe cenueshmëritë; për këtë nevojiten hulumtime, ndërsa për realizim të hulumtimeve nevojiten fonde dhe burime shtesë.
- Për të ulur rreziqet, nevojitet financim për infrastrukturë konkrete dhe themelore, si sistemi i kanalizimit që nuk është i përfunduar as në Prishtinë.

D) zhvillimi i kapaciteteve

Ndryshimet mund të bëhen duke kuptuar përvojat e ndryshme, shkathtësitë dhe rolet e mundshme të burrave dhe grave në ZRRF/ NK. Për ta arritur këtë, zhvillimi i kapaciteteve, avokimi vetëdijesues dhe strategjitë/fushatat komunikuese/mediale mund të jenë shumë të suksesshme – zhvillimi dhe përmirësimi i kapacitetit të organizatave profesionale, bashkësive dhe institucioneve përkatëse qendrore dhe lokale për të mundësuar përfaqësimin e barabartë gjinor në të gjithë sektorët zhvillimorë. Në këtë drejtim, institucionet Kosovare duhet:

- Të përkrah, lehtësoj, zhvilloj dhe realizoj fushata të vetëdijesimit publik, si dhe programe arsimore dhe trajnuese rreth NK dhe ZRRF, duke përfaqësuar njëjtë burrat dhe gratë, djemtë dhe vajzat;
- Të lehtësoj qasjen në të dhëna rreth politikave dhe rezultateve të veprimeve mbi ndryshimet klimatike dhe uljen e rreziqeve nga fatkeqësitë, të cilat burrat dhe gratë duhet t'i kuptojnë, trajtojnë dhe përfshijnë në kuadër të NK dhe ZRRF, duke marrë parasysh rrethanat lokale dhe qendrore si cilësia e qasjes në internet apo çështjet e analfabetizmit apo të gjuhës; dhe
- Të evidentoj sistematikisht dhe t'i vë në dispozicion praktikant më të mira në lidhje me nismat e NK dhe ZRRF që marrin parasysh çështjen gjinore, duke mundësuar përsëritjen e këtyre praktikave.

Shtrirja kohore e planit të veprimit

Fazat 1, 2 dhe 3 (mbi 30 muaj):

Periudha e parë 12 mujore:

- Zhvillimi i kapaciteteve të anëtarëve të komitetit.

6 muajt e parë të periudhës së dytë 12 mujore:

- Të shqyrtohet përparimi në periudhën e parë 12 mujore. Të përshtaten synimet ku është e nevojshme, të përballohen problemet dhe të adaptohen proceset për fazën vijuese.

6 muajt e dytë të periudhës së dytë 12 mujore:

- Të publikohen mësimet e marra nga analiza gjinore dhe anketimi, pastaj, bazuar në rezultatet e tyre, të përgatitet dhe realizohet zhvillimi i kapaciteteve dhe vetëdijesimi rreth çështjeve gjinore për homologët Kosovarë.
- Të lehtësohen përpjekjet e Kosovës për avokim dhe komunikim në lidhje me ZRRF dhe PNK që marrin parasysh çështjen gjinore përmes Agjencisë për barazi gjinore

Përfundimi i projektit (24-30 muaj):

- Të bëhet përmbledhja e rezultateve të planit të veprimit dhe arritjeve e ndryshimeve të bëra për përmbushjen e komponentës gjinore të KDRRI-së.

Rekomandime nga palët e interesit:

- Zhvillimi i kapaciteteve duhet të përfshijë trajnimin rreth barazisë gjinore, NK dhe PNK, ZRRF, sistemeve të paralajmërimit të hershëm rreth ZRRF dhe NK.
- Trajnimet dhe ushtrimet praktike për ta përgatitur popullatën për përballimin e fatkeqësive, duke përfshirë skenaret dhe rolet e reagimit ndaj emergjencave, etj.
- Fushatat e vetëdijesimit publik (media, broshurat, interneti për t'u lidhur me njerëz).
- Politikanët dhe zyrtarët vendorë duhet të informohen rreth rëndësisë së ndjeshmërisë gjinore në kuadër të ZRRF dhe NK.
- Rritja e aftësisë së grave për të marrë pjesë në mënyrë aktive dhe për të qenë të vetëdijshme për të drejtat e tyre.
- Transparenca dhe llogaridhënia janë tejet të rëndësishme, që do të thotë se duhet të publikojmë sukseset dhe mangësitë tona në lidhje me realizimin e çështjeve gjinore.
- Duhet të mbahen debate publike dhe takime/konsultime publike, të cilat duhet të jenë gjithëpërfshirëse.
- Simulimi publik – fushatat (e emergjencave natyrore) dhe reagimet e përshtatshme, duke përfshirë ato gjinore (këto mund të bëhen përmes programeve televizive dhe fushatave edukuese në shkolla dhe universitete, etj.).
- Java/muaji informativ (rreth ZRRF dhe PNK) mund të mbahet nëpër fshatra dhe qytete; duke përdorur edhe transmetimet televizive të veprimtarive dhe fushatave kulturore për mbulueshmëri më të gjerë.
- Fushatat e informimit publik mund të bëhen nëpër medime, shkolla e universitete, si dhe derë më derë.
- ZRRF dhe PNK mund të përfshihet në planprogramin e shkollës fillore, të mesme dhe nëpër universitet.
- Duhet të ketë financim të veçantë për zhvillim të kapaciteteve dhe fushata komunikuese.
- Personeli i angazhuar me zhvillim të kapaciteteve në grupin/komitetin punues duhet të ketë role dhe përgjegjësi të përcaktuara, si dhe mund të bashkëpunojë me Agjencinë për barazi gjinore.

fotografi grupore e pjesëmarrësve të punëtorisë, të gjithë bashkë (qeveria e Kosovës dhe ojQ-të) për përfshirjen e gjinisë në ZRRF dhe PNK, tetor 2014, Prishtinë.

CADRI, prill 2011, Raporti i vlerësimit të kapacitetit për ulje të rrezikut nga fatkeqësitë për Kosovë në <http://www.cadri.net/en/where-we-work/kosovo> [e lexuar së fundmi më 24 tetor 2014]

Strategjia për ndryshime klimatike për Kosovë, 2014. Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor (MMPH)

Fetah Halili dhe Agim Gashi, 2009. Raporti i sfondit kombëtar rreth hulumtimit mjedisor për Kosovë (sipas RKSOKB 1244).

Ligji nr. 04/L-012 për mbrojtje nga zjarri, 2011. Gazeta zyrtare e Republikës së Kosovës / nr. 7 / 10 gusht 2011, Prishtinë, Kosovë.

Ligji nr. 04/L-027 për mbrojtje nga fatkeqësitë natyrore dhe të tjera, 2011. Gazeta zyrtare e Republikës së Kosovës / nr. 22 / 19, 2011, Prishtinë, Kosovë.

Ligji nr. 2004/2, 2004, për barazi gjinore në Kosovë, Kuvendi i Kosovës

Plani kombëtar i reagimit, 2010, Ministria e punëve të brendshme (MPB), raporti

Konsultimi Orgut , 2014, "Profili gjinor i Kosovës - Analiza e dallimeve gjinore në të gjitha nivelet"

OSBE, qershor 2011, Tetë vjet pas: Kthimi i minoriteteve dhe dëmshpërblimi i shtëpive dhe pronave në Kosovë

Raporti mbi zbatimin e RKSOKB 1325 në Ballkanin Perëndimor, 2013, Komiteti i Helsinkis për të drejtat e njeriut në Kosovë, Vëllimi: Dojsjet Helsinki nr.31], f. 19-20.

UNDP (2013) "Iniciativa për zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë në Kosovë (KDDRI)"

UNDP - Kosovë, 2014, Strategjia për barazi gjinore 2014-2017

UN-HABITAT Kosovë, 2009, Identifikimi i rreziqeve nga fatkeqësitë gjatë planifikimit hapësinor për zhvillim të qëndrueshëm: Studim rasti në Kosovë.

Banka Botërore, 2005, Vlerësimi i varfërisë në Kosovë: Promovimi i mundësive, sigurisë dhe pjesëmarrjes për të gjithë, raporti nr. 32378-XK.

Banka Botërore, 2005, Vlerësimi i varfërisë në Kosovë: Promovimi i mundësive, sigurisë dhe pjesëmarrjes për të gjithë, raporti nr. 32378-XK.

shtojca 1: orari i intervistave

Këshilltarja për përfaqësim gjinor në Zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike

Misioni në Kosovë 16-18 shtator 2014

Data	Emri	Institucioni	Kontaktimi
E martë, 16.09.2014			
09:00-10:00	UNDP KDRRI & SLED	UNDP	UNDP
10:00 - 11:00	Znjsh. Brikena Sylejmani	UNDP – Gender Associate	brikena.sylajemani@undp.org
12:00 - 13:00	Z. Aleksandar Nikolovski	FAO Kosovo	aleksandar.nikolovski@unfao.org
13:30 - 14:30	Z. Mustaf Gashi	EMA	mustaf.gashi@rks-gov.net
E mërkurë, 17.09.2014			
09:00 - 10:00	Znjsh. Arijeta Himaduna	UN Habitat	arijeta.himaduna@unhabitat-kosovo.org
10:30 - 11:30	Znjsh. Linda Abazi	UNFPA	linda.abazi@unfpa.org
13:00 - 14:00	Znjsh. Edona Hajrullahu	Agjencia për barazi gjinore – Zyra e kryeministrit	edona.hajrullahu@rks-gov.net
14:30 - 15:30	Znjsh. Shpresa Sheremeti	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor	shpresa.sheremeti@rks-gov.net

E enjte, 18.09.2014			
08:45 - 09:45	Znjsh. Emine Kelmendi	Ministria e bujqësisë dhe zhvillimit rural	merita.ramaxhiku @rks-gov.net emine.kelmendi @rks-gov.net
10:30 - 11:30	Znj. Rezan Zborca Znjsh. Venera Dibra	Zyrtare për çështje gjinore – Ministria e punëve të brendshme	rezan.zborca @rks-gov.net
12:00- 13:00	Z. Xhelal Sveqlla	Komuna e Prishtinës	-
13:00 - 14:00	Znjsh. Iliriana Jaka Gashi	Gratë për gratë	igashi@ womenforwomen.org
14:30 - 15:30	Znjsh. Eliza Hoxha	Arkitekthe	eliza.hoxha @gmail.com

shtojca 2: lista e pjesëmarrjes në punëtorinë dy-ditore

Integrating Gender into Climate Change Adaptation and Disaster Risk Reduction / Përfshirja e çështjes gjinore në Adaptim ndaj Ndryshimeve Klimatike dhe Zvogëlim të Rrezikut nga Fatkeqësitë

14-15 October/Tetor 2014
Hotel Prishtina

Empowered lives.
Resilient nations.

	Instituti	Emri dhe mbiemri	Kontaktimi
1	Ministria e punëve të brendshme, Agjenci për menaxhimin e emergjencave	Nijazi Miftari	Nijazi.miftari @rks-gov.net
2	Ministria e punëve të brendshme, Agjenci për menaxhimin e emergjencave	Muhamet Pllana	Muhamet.pllana @rks-gov.net
3	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor – Departamenti i planifikimit hapësinor	Abdullah Pirce	Abdullah.pirce @rks-gov.net

4	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor – Departamenti i mbrojtjes mjedisore	Zymer Mrasori	Zymer.mrasori@rks-gov.net
5	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor – Departamenti i mbrojtjes mjedisore	Visare Hoxha	Visare.hoxha@rks-gov.net
6	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor – Departamenti i mbrojtjes mjedisore	Adem Tusha	Adem.tusha@rks-gov.net
7	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor – Departamenti i mbrojtjes mjedisore	Miradije Gerguri	Miradije.gerguri@rks-gov.net
8	Kreu i Agjencisë për barazi gjinore	Leonora Selmani	Leonora.selmani@rks-gov.net
9	Ministria e punëve të brendshme – zyrtare për barazi gjinore	Venera Dibra	Venera.dibra@rks-gov.net
10	Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor – zyrtare për barazi gjinore	Sevim Berveriliu	Sevim.berveriliu@rks-gov.net
11	Ministria e zhvillimit ekonomik	Lulzim Korenica	Lulzim.korenica@rks-gov.net
11	Gratë e Kombeve të Bashkuara	Barbora Masinova	Barbora.masinova@gmail.com
12	Gratë e Kombeve të Bashkuara	Nita Godani	Nita.godani@unwomen.org
13	Rrjeti i grave të Kosovës	Donjete Berisha	Donjete.berisha@womensnetwork.org
14	Ministria e bujqësisë	Magbule Hyseni	Magbule.hyseni@gmail.com

15	UNDP Kosovo, Gender Associate	Brikena Sylejmani	Brikena.sylejmani@undp.org
16	Komuna e Prishtinës, Departamenti për mbrojtje dhe shpëtim	Ibush Kelmendi	Ibush.kelmendi@rks-gov.net Ibush.kelmendi@gmail.com
17	Komuna e Prishtinës, zyrtare për barazi gjinore	Premtime Preniqi	Premtime.preniqo@rks-gov.org
18	Gratë për gratë	Iliriana Jaka Gashi	igashi@womenforwomen.org
19	UNDP	Xhevrije Berisha	Xhevrije.berisha@undp.org
20	UNDP	Shkipe Deda-Gjurgjiali	Shkipe.deda-gjurgjiali@undp.org
21	UNDP	Valbona Bogujevci	Valbona.bogujevci@undp.org
22	UNDP	Zana Hoxha-Edip	Zana.hoxha@undp.org
23	UNDP	Dea Haxhi	Dea.haxhi@undp.org
24	UNDP	Shigehiro Shabata	Shigehiro.shabata@undp.org
25	UNDP	Xhevrije Berisha	Xhevrije.berisha@undp.org

